

Το κρυφό αναλυτικό πρόγραμμα

Ο όρος “λανθάνον” ή “κρυφό αναλυτικό πρόγραμμα” καθιερώθηκε από τον Phillip Jackson το 1968. Αναφέρεται σε εκείνες τις πλευρές μάθησης που είναι ανεπίσημες ή, συχνά, μη συνειδητές. Τέτοιες είναι ο τρόπος οργάνωσης και λειτουργίας του σχολείου, οι κανόνες του, ο καθημερινός ρυθμός του και γενικά όλα όσα γίνονται και εκφράζονται πέραν του αυστηρού τμήματος της διδασκαλίας, αλλά ακόμη και μέσα σ’ αυτήν. Φορείς του είναι κυρίως οι στάσεις των εκπαιδευτικών αλλά και των μαθητών, των γονέων τους και της “κοινής γνώμης”.

Σε αντίθεση με το επίσημο πρόγραμμα, το παραπρόγραμμα δε σχεδιάζεται και δεν αλλάζει εύκολα. Αυτό κάνει την επιρροή του ακόμα πιο δυνατή, καθώς δεν συνειδητοποιούμε τα κρυφά μηνύματα, που μεταφέρονται μέσα από την καθημερινή ζωή του σχολείου, ακόμη και από την εξωλεκτική επικοινωνία, όπως τη γλώσσα του σώματος. Είναι δυνατό να ανατρέπει ή και να υπονομεύει το επίσημο πρόγραμμα ή, αντίθετα, να ενισχύει τις ανομολόγητες επιδιώξεις του.

Μερικά παραδείγματα:

Υποτίθεται πως στόχος του ελληνικού σχολείου είναι να εμφυσήσει στα παιδιά την αγάπη για τη δημοκρατία, να τους διδάξει το πνεύμα της ισότητας και του σεβασμού σε διαφορετικές επιλογές. Πίσω από τις διακηρύξεις όμως, η όλη δομή του εκπαιδευτικού συστήματος παραπέμπει σαφώς σε μια αντιδημοκρατική, ιεραρχική, μονοσήμαντη οργάνωση, που συνθλίβει κάθε έννοια διαλόγου ή συναπόφασης και επιβάλλει την απόλυτη συμμόρφωση, την πειθαρχία, την υπακοή. Για τίποτα δε ζητάμε τη γνώμη των μαθητών, ενώ η λειτουργία του σχολείου αφορά πρωτίστως αυτούς. Ούτε στο μάθημα αφήνουμε περιθώρια για τις

απόψεις τους, όταν αυτές διαφοροποιούνται από το σχεδιασμό μας.

Ενισχυτικά στην κυρίαρχη ιδεολογία λειτουργεί το παραπρόγραμμα προβάλλοντας με σαφείς μεθόδους επιβράβευσης και απόρριψης, την ιδέα της ατομικής αξίας και προσπάθειας. Χρησιμοποιώντας την κατηγοριοποίηση κατά ικανότητες, τη μέτρηση αυτών των ικανοτήτων με τυποποιημένες εθνικές εξετάσεις (δηλαδή τη μετατροπή της γνώσης σε μετρήσιμη ποσότητα), αγνοεί επιδεικτικά τις κοινωνικές ανισότητες, στερεί τις ίσες ευκαιρίες στους πολλούς, και ταυτόχρονα ανεμίζει το λάβαρο της προσωπικής αξίας και προσπάθειας, σαν διαχρονική συνταγή της επιτυχίας. Στην ίδια παγίδα πέφτουμε λίγο-πολύ όλοι κι ας γνωρίζουμε ότι κάποια παιδιά δεν καταφέρνουν να προχωρήσουν, γιατί τους λείπουν οι οικονομικοί πόροι ή/και αυτό που ο Bourdieu ονομάζει μορφωτική κληρονομιά.

Αντίφαση υπάρχει και ανάμεσα στον διακηρυγμένο εκπαιδευτικό στόχο για ολόπλευρη ανάπτυξη του μαθητή και στην πραγματικότητα. Πρώτα-πρώτα ο όγκος της ύλης, ο ασθμαίνων ρυθμός που αυτή επιβάλλει, ο συμβολικός χαρακτηρισμός των μαθημάτων σε πρωτεύοντα και δευτερεύοντα (με βάση τις ώρες διδασκαλίας που προβλέπονται), η υποβάθμιση της φυσικής άσκησης και της καλλιτεχνικής έκφρασης, είναι αρκετά για να αποδείξουν ότι ο στόχος αυτός υπάρχει μόνο στα χαρτιά.

Τα στοιχεία του παραπρογράμματος, που ενισχύουν αυτή την απόδειξη, αφορούν την οργάνωση του σχολικού χώρου και χρόνου. Πώς και πόσο μπορεί να αναπτυχθεί ολόπλευρα η παιδική και εφηβική προσωπικότητα μέσα σε σχολεία που θυμίζουν φυλακές, σε αίθουσες με μετωπική διάταξη, όπου είναι συμβολικά αντιμέτωπα με την αυθεντία του δασκάλου και την πλάτη του συμμαθητή;